

Behörighet och statsbidrag
Nina Frohm
nina.frohm@socialstyrelsen.se

Lägesrapport om verksamhet med personliga ombud 2021 (S2020/09593/FST)

Verksamhet med personliga ombud riktar sig till personer som är över 18 år eller äldre, som har psykiskt funktionsnedsättningar samt betydande svårigheter att utföra aktiviteter inom olika livsområden.

För att få stöd av personligt ombud ska den enskilde ha sammansatt och omfattande behov av vård, stöd och service, rehabilitering och sysselsättning samt ha behov av långvariga kontakter med socialtjänsten, primärvården, den specialiserade psykiatrin och andra myndigheter.

Verksamhet med personligt ombud syftar till att den enskilde ska:

- Ha bättre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktig i samhället.
- Ha möjlighet att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service på jämlika villkor samt tillgång till rättshjälp.
- Rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov.

Verksamhet med personliga ombud syftar även till att få myndigheter, kommuner och regioner att samverka utifrån den enskildes önskemål och behov samt att de sammanställer ett underlag till åtgärder som kan förebygga brister när det gäller den enskildes tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service.

Socialstyrelsens uppdrag

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna fördela 130 000 000 kronor i statsbidrag till kommunerna enligt förordningen (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personliga ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar. I uppdraget ingår att tillsammans med länsstyrelserna följa upp, stödja och utveckla verksamheterna.

Av förordningen framgår att Socialstyrelsen senast den 15 maj varje år, ska lämna en lägesrapport till regeringen om verksamheten med personligt ombud. Lägesrapporten ska redogöra för hur verksamheten har utvecklats under det gångna året, hur medlen fördelats samt en ekonomisk redovisning. I denna redo-

visning presenteras även verksamhetens omfattning i antal kommuner och verksamheter¹, antal personliga ombud, typ av klientgrupper, kontaktorsaker med mera.

Redovisningen innehåller också en kort sammanfattning av länsstyrelserna och Socialstyrelsens arbete under 2021.

Redovisning av verksamhet med personligt ombud under 2021

Länsstyrelserna rapporterar varje år till Socialstyrelsen om den lokala och regionala utvecklingen av verksamheterna med personligt ombud. En kommun som har tagit emot statsbidraget ska, enligt förordningen, senast den 15 januari redovisa till länsstyrelsen hur föregående års bidrag har använts. Nedan följer en sammanfattning av länsstyrelsernas rapporter som baseras på kommunernas redovisningar till länsstyrelserna.

Antalet kommuner som erbjuder verksamhet med personligt ombud

I tabell 1 framgår att 245 av landets 290 kommuner hade verksamhet med personliga ombud under 2021. Antalet kommuner som erbjuder personligt ombud har minskat med två kommuner jämfört med 2020. I tre län (Uppsala, Värmland och Västra Götaland) har det fallit bort en kommun i varje län som har upphört med sin verksamhet för personligt ombud. I Norrbottens län har det istället tillkommit en kommun som erbjuder personligt ombud.

Antalet verksamheter för personliga ombud har varken minskat eller ökat jämfört med föregående år, utan är fortfarande 107 stycken.

¹ Om fler kommuner eller stadsdelar driver verksamheten tillsammans så räknas det som en verksamhet.

Tabell 1. Antal kommuner som erbjudit personligt ombud per län under 2021 och 2020

Län	Antal kommuner	Antal kommuner som erbjud PO 2021	Antal kommuner som erbjud PO 2020	Förändring jämfört med 2020	Antal Verksamheter 2021
Blekinge	5	5	5	0	1
Dalarna	15	15	15	0	2
Gotland	1	0	0	0	0
Gävleborg	10	10	10	0	5
Halland	6	5	5	0	5
Jämtland	8	6	6	0	1
Jönköping	13	2	2	0	2
Kalmar	12	11	11	0	5
Kronoberg	8	8	8	0	1
Norrbottnen	14	14	13	+1	9
Skåne	33	29	29	0	13
Stockholm	26	26	26	0	22
Södermanland	9	8	8	0	5
Uppsala	8	6	7	-1	5
Värmland	16	15	16	-1	1
Västerbotten	15	15	15	0	3
Västernorrland	7	7	7	0	5
Västmanland	10	10	10	0	1
Västra Götaland	49	39	40	-1	15
Örebro	12	7	7	0	3
Östergötland	13	7	7	0	3
Totalt	290	245	247	-2	107

Källa: Länsstyrelserna 2022

Antalet ombud har ökat

Under 2021 fanns det 348 personliga ombud i landet (318 heltidstjänster) vilket är en ökning med 8 personliga ombud, och en ökning med en heltidstjänst jämfört med 2020. En majoritet av ombuden, 69 procent, är kvinnor.

En avgörande faktor för att de personliga ombuden ska hålla hög kvalitet och service i sitt stödjande uppdrag med klienterna är att det finns ett system som främjar kontinuerlig fortbildning och handledning för ombuden. Kommunen ska erbjuda både handledning och fortbildning för de personliga ombuden. Handledningen kan utformas på olika sätt och närmare 89 procent av de personliga ombuden har deltagit i kontinuerlig handledning genom arbetsgivaren. I en verksamhet har ombuden valt att istället ha ett kollegialt utbyte ombuden emellan istället för att anlita handledning via kommunen. Två verksamheter har redovisat att all handledning av ombuden har ställts in med anledning av coronapandemin. Tre verksamheter uppger att det inte har funnits något behov av handledning och ytterligare några få verksamheter uppger att de inte hittat någon kvalificerad handledare.

Majoriteten av ombuden (92 procent) har blivit erbjudna att delta i olika digitala utbildningar, webinarier och digitala konferenser under 2021.

Socialstyrelsen ska enligt förordningen genomföra introduktionsutbildning för personliga ombud. I normala fall hålls introduktionsutbildningen årligen under en tredagarsperiod för nyanställda ombud. Under 2020 ställdes den fysiska utbildningen in på grund av coronapandemin. Myndigheten erbjöd istället en digital utbildning i ett mycket mindre format.

Socialstyrelsen har under hösten 2021 genomfört den ordinarie introduktionsutbildningen för nyanställda personliga ombud. På den tredagar långa introduktionsutbildningen deltog 53 nyanställda ombud.

Andra digitala webinarium och konferenser som personliga ombud har deltagit i har anordnats av kommuner, länsstyrelserna, brukarorganisationer och kommuner och regioner (SKR). Exempel på kurser eller fortbildningar som ombuden har deltagit i är:

- MHFA- första hjälpen vid psykisk ohälsa
- våld mot kvinnor
- hedersrelaterat våld och förtryck
- sexuella övergrepp/incest
- anhörigstöd
- barnkonventionen
- psykisk hälsa i pandemin
- vräkningsförebyggande arbete
- återhämtning - vägen till hälsa,
- motiverande samtal (MI)
- missbruk/trauma/samsjuklighet
- suicidprevention
- sekundär traumatisering och empatitrötthet m.fl.
- mänskliga rättigheter.

Vidare deltog ombuden i digitala regionala nätverksträffar som länsstyrelserna har anordnat med syftet att ombuden ska få tillfälle att utbyta erfarenheter med varandra. Under 2021 har flera planerade konferenser ställts in på grund av pandemin som till exempel Yrkesföreningen- för Personliga Ombud i Sverige (YPOS) årliga nationella konferens.

Antalet kvinnliga klienter minskade under 2021

Sammanlagt arbetade de personliga ombuden med 9 331 klienter vilket är en minskning med 146 klienter jämfört med 2020. Det kan konstateras att minskningen av antalet klienter jämfört med året innan är bland de kvinnliga klienterna. De kvinnliga klienterna har minskat i alla åldersgrupper utom i åldersgruppen 54–64 år, som istället haft en marginell ökning med 17 klienter under 2021. De manliga klienterna har totalt ökat under 2021 jämfört med föregående år. Det var framförallt i den yngre åldersgruppen som antal män har ökat med 42 klienter.

Den minsta klientgruppen har genom åren varit personer 65 år och äldre och den åldersgruppen har även minskat något under 2021.

Under 2021 har 4 647 klienter tillkommit och 6 384 klienter avslutas.

Tabell 3. Klienternas ålder och kön 2021

Kön	18–29 år	30–49 år	50–64 år	65 år-	Totalt
Män	1 116	1 685	1 043	189	4 033
Kvinnor	1 253	2 449	1 378	218	5 298
Totalt	2 369	4 134	2 421	407	9 331

Källa: Länsstyrelsen 2022.

Förändringar i klientgruppen

De flesta länen (18 av 20² län) rapporterar att kommunerna ser tendenser till förändringar av vilka grupper som tar kontakt och söker stöd av personligt ombud. Några grupper som ökade är personer med samsjuklighet, personer som är bostadslösa eller riskerar att bli bostadslösa, hushåll med barn, unga vuxna personer utan sociala kontakter eller med neuropsykiatriska diagnoser och personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

Klienter med barn

Verksamheterna för personliga ombud redovisar att de stödjer 1 933 klienter som helt eller delvis har hemmavarande barn.³ Av dessa var 1 400 kvinnor och 533 män. Vid jämförelse med 2020 års uppgifter har ombuden haft kontakt med 45 färre hushåll med hemmavarande barn under 2021.

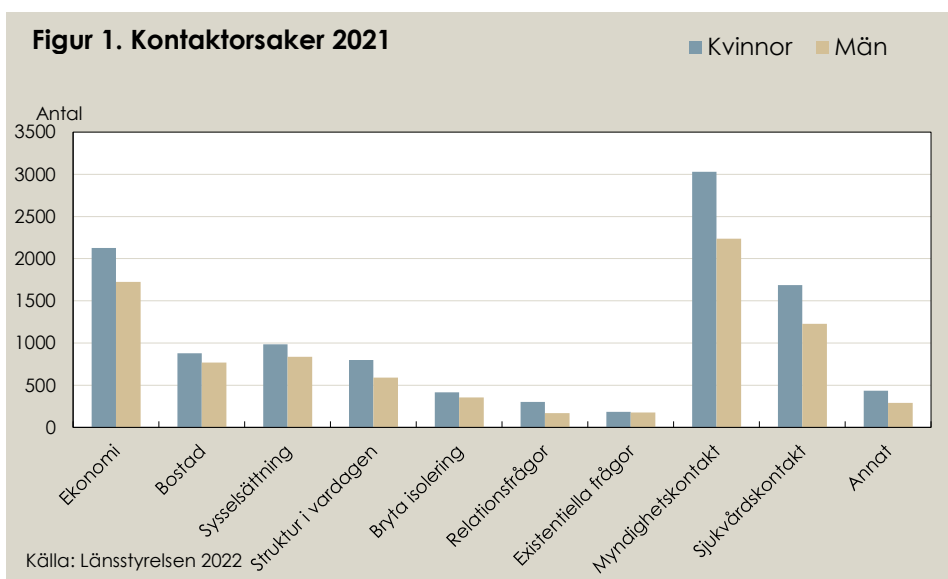
Klienterna behöver stöd i kontakt med myndigheter

Verksamheterna ombads att redovisa orsakerna till att nya klienter tar kontakt med personligt ombud. Figur 1 visar vilka orsaker klienterna har angivit till varför de har tagit kontakt med personliga ombud.⁴ De främsta orsakerna till att klienter söker stöd av personligt ombud är, liksom föregående år, att de upplever behov av stöd i kontakt med myndigheter samt att de har svårigheter med ekonomin. En annan vanlig orsak till kontakt är att personer som tillhör målgruppen behöver stöd i kontakt med hälso- och sjukvården. I relativa tal finns det inga påtagliga skillnader mellan könen i hur många som tar kontakt med personligt ombud.

² Gotlands kommun har ingen verksamhet med personliga ombud

³ Inkluderar även barn under 18 år till maka/make/reg. partner/sambo som är hemmavarande hos klienten.

⁴ Varje klient har kunnat uppe flera orsaker. Antalet kvinnliga klienter är högre vilket även återspeglas i staplarna.

Av 2021 års redovisningar framgår att de personer som söker sig till personligt ombud har fler kontaktsaker jämfört med tidigare. Det framgår till exempel att antalet klienter som behöver stöd i kontakterna med myndigheter ökar. Det bedöms som tidigare år bero på bland annat myndigheternas och vårdens digitala övergångar skapar svårigheter för den målgruppen som ombuden möter. Flera av klienterna saknar bank-id eller e-legitimation. Det har särskilt blivit märkbart under den pågående pandemin när myndigheterna har stängt sina kontor eller haft begränsade öppettider. Flera kommuner uppger även att det har blivit vanligare att klienter fått avslag från försörjningsstöd från både socialtjänst och Försäkringskassan. Flera verksamheter redovisar även att det har blivit vanligare att klienterna önskar hjälp med att överklaga beslut om avslag på ansökningar om sjukpenning samt aktivitets- och sjukersättning.

I redovisningarna framgår att cirka en tredjedel av alla ärenden som söker stöd hos personliga ombud har blivit hänvisade från andra myndigheter, vilket har ökat efterfrågan av punktinsatser för personer som inte bedöms tillhöra de personliga ombudens målgrupp. Flera verksamheter redovisar även att nytillkomna ärenden kommer i högre utsträckning från anhöriga till personer som har svårigheter att få sina stödbehov tillgodosedda.

Coronapandemin har påverkat kommunernas arbete

Nästintill samtliga verksamheter med personligt ombud har redovisat att coronapandemin och dess restriktioner för att minska smittspridningen helt eller delvis påverkat kommunernas användning av statsbidraget under 2021. Hälften av alla länsstyrelser har uppgett att kommunerna har fått ställa om och ändra sina arbetssätt för att kunna erbjuda ett ökat utbud av stödinsatser till klienterna. Kommuner uppger bland annat att omställningen av arbetet har inneburit färre fysiska möten och att de istället har erbjudit tätare kontakt genom telefon, sms och digitala lösningar. Ombuden har i ökad omfattning bistått med att stödja klienterna i digitala möten med myndigheter. De aktiviteter och utbud som erbjuds av socialtjänsten, Arbetsförmedling och hälso-och sjukvården har pausats och

fler klienter har blivit mer isolerade, vilket i vissa fall har bidragit till ett sämre mående.

Fler verksamheter har väntetider för kontakt med personligt ombud

Under 2021 redovisar 18 av 20 län att verksamheterna har väntetider för personer som söker kontakt med verksamheten⁵ med personligt ombud beroende på målgrupp och typ av verksamhetsstöd. I tabell 4 redovisas en sammanställning av länsstyrelserna avseende uppskattad väntetid från respektive läns verksamheter för personligt ombud. Resultaten visar att över hälften av landets verksamheter har väntetid för nya klienter. Väntetiderna varierar stort inom ett län och mellan länens olika personliga ombudsverksamheter. Det är en stor skillnad i väntetider mellan verksamheterna från ett par dagar upp till 270 dagar för klienterna att få stöd och hjälp från ett personligt ombud.

Tabell 4. Antal kommuner som erbjuder personliga ombud, antal verksamheter, om de har haft kö till verksamheten och väntetiden i veckor under 2020

Län	Antal kommuner som erbjöd PO 2021	Antal verksamheter	Antal verksamheter som har helt eller delvis väntetid för personer som söker kontakt med PO	Uppskattad väntetid i antal dagar
Blekinge	5	1	0	0
Dalarna	15	2	2	60
Gävleborg	10	5	4	30
Halland	5	5	2	30
Jämtland	6	1	1	270
Jönköping	2	2	1	240
Kalmar	11	4	3	90
Kronoberg	8	1	1	0
Norrbottnen	14	9	3	80
Skåne	29	13	8	60
Stockholm	26	23	8	60
Södermanland	8	5	3	30
Uppsala	6	5	3	120
Värmland	15	1	1	0
Västerbotten	15	3	3	60
Västernorrland	7	5	3	21
Västmanland	10	1	1	0
Västra Götaland	39	16	7	90
Örebro	7	3	3	102
Östergötland	7	3	3	70
Totalt	245	107	60	-

Källa: Länsstyrelsen 2022

⁵ Om fler kommuner eller stadsdelar driver verksamheten tillsammans så räknas det som en verksamhet

Personer med barn prioriteras

Kommunerna redovisar årligen de prioriteringar som de gör vad gäller den enskildes tillgång till personligt ombud. Av landets 107 verksamheter har 96 tagit fram bedömningsriktlinjer eller en prioriteringsordning i händelse av ett större antal sökande än ombuden kan ta emot. Om väntetider uppstår framgår av redovisningarna att verksamheterna prioriterar olika men dessa nedanstående grupper finns med i samtliga prioriteringsordningarna (även om de kan prioriteras olika):

- personer/hushåll som har hemmavarande minderåriga barn⁶ (76 verksamheter)
- personer som riskerar att vråkas eller är bostadslösa⁷ (60 verksamheter)
- unga vuxna i åldrarna 18–29 år⁸ (28 verksamheter) som saknar kontakter, insatser eller socialt nätverk (inklusive riskerar att bli utan försörjning)⁹ (20 verksamheter)

Under året har verksamheterna med personligt ombud haft en ökad tillströmning av personer som önskat stöd och över hälften av verksamheterna har haft kö. Den prioriteringsordning som verksamheten för personligt ombudens ledningsgrupp har beslutat har följts, men ständiga omprioriteringar har fått ske för att möta akut uppkomna behov och för att hantera ökningen av sökande.

Verksamheter drivs oftast i kommunal regi

Ombudsverksamheterna drivs i de allra flesta fall av kommunen. Under 2021 drevs sju verksamheter som omfattar totalt cirka 30 kommuner av andra utförare på uppdrag av kommunen. I tabell 5 framgår vilken organisationstyp det rör sig om och vilka län de varit verksamma i.

Tabell 5. Övriga utförare av verksamhet med personligt ombud

Namn	Organisation	Län
Cura Individutveckling	Kommunalförbund	Blekinge
Lapplands kommunalförbund	Kommunalförbund	Norrbottnen
PO-Skåne	Ideell förening	Skåne
Personligt ombud Kronoberg	Regionen i samarbete med 8 kommuner	Kronoberg
Bräcke Diakoni	Stiftelse	Västra Götaland, Uppsala
Parasoll	Aktiebolag	Stockholm
Kamratstöd	Ekonomisk förening	Jönköping

Källa: Länsstyrelserna 2021

⁶ Personer/hushåll som har hemmavarande minderåriga barn har 66 verksamheter haft som prioritering 1, 7 verksamheter som prioritering 2 och 3 verksamheter som prioritering 3.

⁷ Personer som riskeras att vråkas eller är bostadslösa har 51 verksamheter haft som prioritering 2 och 9 verksamheter som prioritering 3.

⁸ Unga vuxna har 14 verksamheter haft som prioritering 1, 11 verksamheter prioritering 2 och 3 verksamheter som prioritering 3. och 15 verksamheter som prioritering 3.

⁹ Personer som saknar kontakter, insatser eller sociala nätverk har 5 verksamhet haft som prioritering 1 och 15 verksamheter som prioritering 3.

- Cura individutveckling är ett kommunalförbund och driver på uppdrag av samtliga fem kommuner i Blekinge län verksamheten med personligt ombud i länet.
- Lapplands kommunalförbund driver verksamheten i fyra kommuner i Norrbottens län; Gällivare, Jokkmokk, Kiruna och Pajala.
- PO-Skåne driver verksamhet för 17 kommuner i Skåne. PO-Skåne är en ideell förening som har bildats av RSMH:s och Schizofreniförbundets lokalföreningar i Skåne.
- Personligt ombud Kronoberg driver verksamheten i Kronobergs län. Organisationen har bildats i samverkan mellan Kronobergs åtta kommuner och Region Kronoberg.
- Stiftelsen Bräcke Diakoni driver verksamheten i Göteborgs stad och i Uppsala kommun.
- Stiftelsen Parasoll i Sollentuna driver verksamhet med personligt ombud på uppdrag av sex kommuner i Stockholms län. Stiftelsens styrelse består av representanter för de föreningar inom RSMH och Schizofreniförbundet som finns i de kommuner som de arbetar i.
- Kamratstöd Gnosjö är en ekonomisk förening som driver verksamhet i Jönköping.

Fler verksamheter har fulltaliga ledningsgrupper

För verksamheten ska det enligt förordningen finnas en ledningsgrupp med representanter för kommunen, landstingets primärvård och psykiatri, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Dessutom ska patient-, brukar- och närståendeorganisationer erbjudas att delta i ledningsgruppen. Under 2021 har 89 av 107 verksamheter (83 procent) fulltaliga ledningsgrupper. I jämförelse med 2020 års uppgifter har det skett en ökning från 69 procent till 83 procent av verksamheterna som har fulltaliga verksamheter.

I en femtedel av landets verksamheter saknas fortfarande, åtta år efter förordningens tillkomst, en eller flera representanter i ledningsgrupperna. Under åren 2020 och 2021 har vissa verksamheter påtalat att det varit svårigheter att få representation i ledningsgrupperna på grund av pandemin. Under 2021 kvarstår svårigheterna att få representation från regionens primärvård (12 verksamheter), Arbetsförmedlingen (12 verksamheter) och Försäkringskassan (en verksamhet). Flera verksamheter, särskilt i små kommuner uppger även svårigheter att få representanter från patient-, brukar- och närståendeorganisationer.

Utmaningar om att få representation från primärvården beror bland annat på att det finns flera privata utförare inom kommunen. Några verksamheter har löst problemet med representation från primärvården, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan genom att använda samordningsförbundens samverksstrukturer eller startat en ledningsgrupp via Myndigheter i samverkan (MYSAM). En annan vanlig åtgärd har varit att flera kommuner går ihop och bildar en gemensam ledningsgrupp för flera ombudsverksamheter. Denna utveckling med länsgemensamma ledningsgrupper har fortsatt även under 2021. Kommunerna uppger att de behöver ett fortsatt kontinuerligt stöd från länsstyrelserna för att få till stånd en representation som fullt ut motsvarar villkoren i förordningen.

Brister som verksamheterna identifierat under 2021

Kommuner som har beviljats statsbidrag för verksamhet med personligt ombud ska årligen redovisa eventuella brister som har uppmärksammats angående den enskildes möjligheter att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service.

Av landets 107 verksamheter har 101 någon form av systematiska rutiner för att rapportera till sin ledningsgrupp om de brister som de personliga ombuden uppmärksammar i sitt arbete med klienterna. Syftet är att ta fram underlag till åtgärder för att förebygga brister som utgör hinder för att personer med psykiska funktionsnedsättningar får tillgång till vård, stöd och service.

De personliga ombuden rapporterar identifierade brister i vård- och omsorgssystemet. Bristerna rapporteras i tre olika kategorier: på handläggarnivå, lokal och central nivå.¹⁰

På central nivå ingår brister i lagstiftning och regelverk samt resursproblem. En sammanfattning av de mest förekommande inrapporterade bristerna på central nivå redovisas i bilaga 1 i tre olika tabeller. Dessa är indelade i brister som identifierats i kontakten med hälso- och sjukvården, socialtjänsten och övriga brister i kontakt med myndigheter. Som framgår av bilaga 1 rapporterar verksamheterna att bristen på läkare, psykologer och psykiatriker har en negativ påverkan på de personliga ombudens målgrupp. Läkarbristen riskerar enligt verksamheterna att leda till långa väntetider för utredning och behandling, vilket skapar ekonomisk otrygghet eftersom många klienter är i behov av läkarintyg för sin försörjning.

Svårigheter att få god man är också ett problem som många verksamheter har fortsatt att rapportera om. Flera verksamheter lyfter även kommunernas bostadsbrist vilket medför att flera av ombudens klienter hamnar utanför eller har svårigheter att komma in på den ordinarie bostadsmarknaden.

Ett annat återkommande problem som majoriteten av verksamheterna tar upp gäller den digitalisering som myndigheterna har infört. Digitaliseringen kräver olika typer av färdigheter samt bank-id. Flera av de klienter som ombuden möter har inte alltid tillgång till de redskap som krävs för att använda myndigheternas system, såsom smarta telefoner, datorer eller internetuppkoppling. Klienternas bristande ekonomiska resurser och deras kognitiva förutsättningar kan även innebära att det blir svårt att hantera olika myndigheters digitala plattformar som alla är olika utformade.

Inom vården finns det många olika typer av ”hälsoappar” vilket ger patienter möjlighet att vara mer delaktiga i vården. Offentliga aktörers webbplatser och mobila applikationer ska vara tillgängliga, men klienterna inom verksamheten för personligt ombud är en ekonomiskt utsatt målgrupp vilket medför att många inte har råd med ”smarta” telefoner, surfplattor eller datorer. Vilket bidrar att en

¹⁰ På handläggarnivå ingår identifierade brister såsom exempelvis bemötande från handläggare och vård- och omsorgspersonal, bristande kompetens hos handläggare om individens förmåga och behov med mera. På den lokala nivån ingår organisatoriska brister som till exempel bristande personalkontinuitet inom både socialtjänsten och hälso- och sjukvården, brister i myndigheternas informations- och serviceskyldighet, bristande samordning och samverkan mellan myndigheter och vårdgivare (speciellt i samordningen och planering av samordnad individuell plan (SIP)).

stor andel av ombudens klienter inte har möjlighet att vara delaktiga i sin vård även om det finns utvecklade hälosapplikationer som kan möjliggöra detta.

När det gäller digitaliseringen finns därmed ett behov av lättillgängliga och lättöverskådliga system som är tillgängliga för alla. Myndigheten för digital tillgänglighet (DIGG) ansvarar om lagen om tillgänglighet till digital offentlig service får genomslagskraft. Det är också till DIGG som myndigheter kan anmäla bristande tillgänglighet. Därför framförs av flera ombudsverksamheter ett önskemål om att Socialstyrelsen tillsammans med länsstyrelserna anmäler dessa ovanstående brister till DIGG. Digitaliseringen hos myndigheterna föranleder att ombuden får ägna stor del av sin tid åt att hjälpa till med digitala ansökningar och sitta i telefonköer.

Åtgärder som vidtagits för att komma tillrätta med brister

Verksamheterna ombads att redovisa exempel på åtgärder med anledning av de brister som har uppmärksammats. De brister som ombuden identifierar tas upp i ledningsgrupperna med avsikten att berörd representant tar frågan tillbaka till sin organisation för eventuell åtgärd. Det är av stor vikt att återkoppling sker för att bristrapporteringen ska bli meningsfull.

Nedan följer några exempel där personligt ombud har kunnat se att åtgärder vidtagits av myndigheterna efter att de har påtalat brister som rör den enskildes tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service:

- Flera kommuner har haft direkt kontakt med Överförmyndarnämnden med anledning av bristen av gode män. Det som framkom var att Överförmyndarnämnden uppgav att det överlag finns få gode män utsedda till målgruppen psykiskt funktionsnedsatta. Flera ombud planerar nu att delta vid utbildning av gode män för att ge information och kunskap om ombudens målgrupp.
- Flera ombudsverksamheter har skrivit erfarenhetsrapporter för att lyfta de brister och systemfel i samhällets stödsystem som ombuden har identifierat och förmedlat dessa resultat till politiker, beslutsfattare, brukarorganisationer och organisationer inom civila samhället. Några verksamheter har använt sig av poddar för att lyfta och diskutera olika brister i samhällets stödsystem som ombudens klienter möter.
- I ett samordningsförbund har ombuden deltagit i en referensgrupp, där de arbetat med Tjänstedesignsmetoden för att uppmärksamma myndigheter på vilka svårigheter deras klienter upplever i sin kontakt med dem.
- En verksamhet har ett SIG-projekt i form av ett samarbete mellan primärvården, psykiatrin, socialtjänsten och Försäkringskassan i syfte att samverka kring personer som bedömt blivit utförsäkrade på grund av att de "hamnat mellan stolarna" mot bakgrund av sina funktionsbegränsningar och av den anledningen blivit hänvisade till långvarigt behov av försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd). Detta tvärprofessionella arbetssätt har resulterat i att ett flertal personer bedömdes vara berättigad till sjukersättning.
- Fyra ombudsverksamheter i landet har bildat ett nätverk där ombudsverksamheterna samarbetar kring brister och systemfel i samhällets stödsystem. Trots

att verksamheterna kommer från olika delar av landet har de uppmärksammat liknande brister, både lokalt, regionalt och nationellt. Nätverket har skickat en skrivelse till bland annat Arbetsmarknadsdepartementet och generaldirektören på Arbetsförmedlingen angående konsekvenserna av Arbetsförmedlingens omorganisation.

- Några kommuner har tagit fram ett nytt redovisningsunderlag som hanteras av ledningsgruppen. Tanken är att få tillstånd ett förbättrat arbetssätt med systemfel och brister som identifieras av de personliga ombuden.

Länsstyrelsernas arbete

Länsstyrelserna ansvarar för att fördela statsbidrag till kommunerna och bistå Socialstyrelsen i uppgiften att följa upp, stödja och utveckla verksamheten med personligt ombud. De lämnar även underlag till Socialstyrelsens uppföljningar och årliga lägesrapport.

Under året har länsstyrelserna handlagt och fattat beslut om statsbidrag till de kommuner som har verksamhet med personligt ombud. Statsbidraget utgår som ett bidrag till lönekostnaden för de personliga ombuden. Under 2021 var anslaget för lönekostnader 130 000 000 kronor varav 129 595 231 kronor fördelades. Socialstyrelsen fastställer beloppet som utgår från kostnader för en årsanställning och antalet sökta ombudstjänster i förhållande till det totala anslaget.

Antalet sökta tjänster låg på 320,36 heltidstjänster enligt ansökan av 2021 års medel och beloppet för årsanställningar per ombud fastställdes till 404 530 kronor.

Länsstyrelserna har rekviderat medel från Socialstyrelsen motsvarande det antal personliga ombud som varit aktuellt i respektive län. De har granskat kommunernas redovisningar och rapporterat till Socialstyrelsen. Samtliga länsstyrelser förutom Gotland¹¹ har också lämnat in en handlingsplan för arbetet under 2021.

Länsstyrelserna har haft fortlöpande kontakt med de personliga ombuden och verksamhetschefer och har vid flera tillfällen deltagit på digitala ledningsgruppsmöten. Flera länsstyrelser har under 2021 påbörjat en strukturerad samverkan med närliggande länsstyrelser där de framöver ska samverka i kompetensstärkande insatser och andra aktiviteter för de personliga ombuden. Länsstyrelserna har med sina närliggande länsstyrelser även haft erfarenhets- och kunskapsutbyte sinsemellan.

Särskilda insatser har riktats mot att informera och bistå kommunerna för att etablera ledningsgrupper i enlighet med förordningens villkor.

Majoriteten (16 av 20) av länsstyrelserna har tillsammans med de personliga ombuden arrangerat regionala digitala nätverksträffar under året för att främja erfarenhetsutbyte. De personliga ombuden har erbjudits digital kompetensutveckling och bjudits in till seminarier och konferenser i länsstyrelsernas regi.

I de län där inte alla kommuner erbjuder verksamhet med personligt ombud har länsstyrelserna på olika sätt arbetat för att sprida information om möjligheten

¹¹ Gotland lade ner sin verksamhet 2016.

att starta verksamhet. Bland annat har de informerat om statsbidragets möjligheter i skriftlig form och erbjudit sig att besöka kommunerna och berätta om statsbidragets möjligheter. I de fall det finns nystartade verksamheter har länsstyrelserna bistått med råd och stöd.

Länsstyrelsernas arbete har påverkats av pandemin bland annat genom att de har fått ställa in fysiska möten och besök i verksamheterna. När det har varit möjligt har de använt digitala mötesformer men på grund av att en del verksamheter saknar nödvändig digital infrastruktur eller kompetens har det funnits vissa svårigheter.

Flera av länsstyrelserna uppger att de administrativa medlen som Örebro länsstyrelse fördelar till dem för deras arbete med personliga ombud är otillräckliga. Flera av länsstyrelsernas handläggare har cirka 10 procent av sin arbetstid avsatt för att delta i utvecklingen av verksamhet för personligt ombud. Om de fick mer administrativa medel skulle de kunna avsätta mer tid för att utveckla olika samverkans- och samordningsinsatser, vilket borde bidra till ett mer strategiskt och effektivt arbete för länens ombudsverksamhet. Länsstyrelserna har i åiterrapporterna lämnat förslag på förbättringsområden. De nämner specifikt följande områden:

- Kommunerna har en hög personalomsättning bland chefer. Nya chefer bör erbjudas någon form av introduktionsbildning om verksamheten för personliga ombud eftersom verksamheten är komplex och viktig för klienterna och kommunerna.
- Informationsmaterial behöver utformas till andra myndigheter som berörs av förordningen med verksamhet med personligt ombud till Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, primärvården, den specialiserade psykiatrin och även till patient-, brukar- och närståendeorganisationer.
- Flera länsstyrelser tar upp att det behöver göras en nationell översyn av statsbidraget till verksamheten för personligt ombud och förordningen så att det finns möjlighet att betala ut statsbidraget på rätt grunder samt att det är möjligt att uppfylla förordningens nuvarande krav utifrån respektive deltagande myndighetsorganisation och uppdrag.
- En utredning om statsbidraget bör utvecklas till ett mer permanent bidrag alternativt att personligt ombud blir en lagstadgad verksamhet.
- En tydligare nationell struktur som tar hand om de nationella systembristerna som identifieras årligen och därefter rapporteras tillbaka om vilka av de nationella brister som avses åtgärdas eller inte. Ett liknande tillvägagångssätt kan tillämpas avseende regionernas arbete och återkoppling kring regionala brister.
- Ett förbättringsförslag är att verksamheternas åiterrapporteringar bör göras om så att verksamheterna skickar in sina åiterrapporter digitalt direkt till Socialstyrelsen. Som det är nu redovisar kommunerna till länsstyrelserna som i sin tur sammanställer ett underlag gällande samtliga kommuner i länet och därefter lämnar en samlad redovisning till Socialstyrelsen. En ändring av åiterrapporteringen skulle möjliggöra andra analyser som är för gagn för samtliga berörda aktörer.

- Stärka arbetet med statsbidraget genom att Socialstyrelsen tydliggör kopplingen mellan verksamheten med personligt ombud och den nationella funktionshindersstrategin och målen med den nationella funktionshinderpolitiken.

Socialstyrelsens arbete

Socialstyrelsen ansvarar för att i samverkan med länsstyrelserna och kommunerna utveckla och stödja verksamheten med personligt ombud. Socialstyrelsen ska, inom ramen för en beredningsgrupp som består av företrädare för de aktörer som berörs av verksamheten, leda och samordna arbetet med verksamheten med personligt ombud.

Beredningsgruppen som består av företrädare för Socialstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Länsstyrelsen, Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH) och Schizofreniförbundet har sammanträtt vid tre tillfällen under 2021. Diskussioner har förts kring strategiska frågor som exempelvis hur verksamheterna kan uppnå fulltaliga ledningsgrupper och hur verksamheterna kan få en bättre återkoppling på de brister i den enskildes tillgång till vård, stöd och service som verksamheterna årligen rapporterar till länsstyrelserna.

Socialstyrelsen har sammankallat till gemensamma planeringsmöten med länsstyrelserna vid tre tillfällen för att diskutera verksamheten med personligt ombud under 2021. Socialstyrelsen deltar även i en arbetsgrupp som länsstyrelserna har utsett och som arbetar fram underlag till mötena med samtliga länsstyrelser. I dialogen med länsstyrelserna har det framkommit att verksamheten för personligt ombud har påverkats av pandemin. Det har varit svårt och ibland omöjligt att arbeta på det sätt som gjorts innan pandemin. Det har varit en stor utmaning när kommunerna har behövt söka nya vägar för ombudens arbete med målgruppen.

I Socialstyrelsens uppdrag ingår att genomföra introduktionsutbildning av personliga ombud som är nyanställda. Under 2021 har Socialstyrelsen arrangerat introduktionsutbildning i internatform under tre dagar och som förläggs i Stockholm. Alla nyanställda ombud erbjöds att delta i utbildningen. Sammanlagt deltog 53 nyanställda ombud under introduktionsutbildningen.

Statsbidragets användning 2021

Socialstyrelsen fick använda 131 500 000 kronor i enlighet med förordningen, varav 1 500 000 kronor skulle täcka myndighetens administrativa kostnader. Resterande medel avsattes för kommunerna för att ansöka om kostnadstäckning för personligt ombud. Avsatta medel och utfallet framgår av tabell 5. Länsstyrelsen fattar beslut om och betalar ut statsbidrag till kommunerna och rekviderar därefter medel från Socialstyrelsen baserat på antalet ombud i länet. Bidraget till lönekostnaden för personligt ombud uppgick till 404 503 kronor per årsanställning.

Under 2021 betalades Socialstyrelsen ut 129 595 233 kronor till länsstyrelserna för tillsatta ombudstjänster. Socialstyrelsens egna kostnader för personal, planerings- och samordningskonferenser och utbildning av nyanställda ombud uppgick till 1 483 382 kronor. Totalt förbrukades drygt 131 078 615 kronor av

de avsatta medlen och det innebar att 421 385 kronor ligger kvar som oförbrukat på anslaget.

Tabell 5. Budget och utfall för verksamhet med personligt ombud 2021

Kostnader	Budget (kr)	Utfall (kr)
Socialstyrelsen	1 500 000	1 346 391
Ombudstjänster, statsbidrag	130 000 000	129 595 233
Summa	131 500 000	131 078 615
Återbetalning		0 ¹²
Netto efter återbetalning		131 078 615
Oförbrukade medel		421 385

Källa: Socialstyrelsen 2022

Socialstyrelsen utreder för närvarande om några kommuner är återbetalnings-skyldiga enligt 15 § i förordningen. Om återbetalning av 2021 års medel blir aktuellt kommer dessa medel att återföras till anslaget.

Socialstyrelsens kommentarer

Socialstyrelsen konstaterar att två färre kommuner erbjudit verksamhet med personligt ombud under 2021 jämfört med 2020. Antalet verksamheter för personligt ombud är oförändrade, det vill säga att det finns fortfarande 107 verksamheter som omfattas av 245 kommuner. Antalet ombud har ökat med åtta personer och antalet heltidstjänster har ökat med en heltidstjänst jämfört med föregående år. Även om klienterna som har fått stöd av ombuden har minskat något jämfört med tidigare år så har det ändå noterats en ökning av antalet personer som inte bedöms tillhöra målgruppen som söker stöd av personligt ombud för snabba punktinsatser. Personliga ombuden lotsar klienterna i kontakter med olika aktörer och lyfter systematiskt identifierade brister när lagstiftningen är motstridig och när ansvarsfördelningen mellan kommuner, regioner och myndigheter inte fungerar som den bör.

Trots att majoriteten av kommunerna ser nyttan av att etablera verksamhet med personligt ombud, uttrycker många kommuner att det finns en oro för att kommunernas kostnadstäckning påverkas negativt när fler kommuner ska dela på statsbidragspotten. Statsbidraget ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter om statsbidrag till verksamhet med personligt ombud (HSLF-FS 2016:98) fördelas med utgångspunkt från antalet fastställda årsanställningar. Det resulterar i att ju fler kommuner som etablerar verksamheten, desto mindre blir kommunernas medelstilldelning per årsanställning.

Regeringen beslutade i höstbudgeten 2019 om en treårig höjning av anslaget till personligt ombud. Under perioden 2020–2022 är regeringens avsikt att avsätta 130 miljoner kronor per år. Av kommunernas återrapporter för 2021 framgår att det höjda statsbidraget var mycket välkommet, men det kvarstår en stor oro över vad som kommer att hända från 2023 om statsbidraget återigen mins-

¹² Socialstyrelsen utreder för närvarande om några kommuner ska återbetala 2021 års statsbidrag.

kar. Kommunerna har inte etablerat fler verksamheter under åren och en anledning kan vara att kommunerna inte vågar satsa på verksamheter med personligt ombud för att de efter 2023 ska stå där utan kostnadstäckning för anseelig del av verksamheten. Socialstyrelsens drar slutsatsen att det finns risk för att kommunerna inte har incitament för att utvidga verksamheten med personligt ombud på grund av att statsbidragets storlek varierar över tid, trots att det konstaterats att det är en välfungerande verksamhet och till stor nytta för klienterna. Under de senaste åren med en pågående pandemi, brist på vårdplatser, hårdare krav för att få en bostad, den ökade digitaliseringen av service och stödinsatser med mera fyller ombuden en allt större funktion för att personer med psykisk funktionsnedsättning ska kunna påverka sin livssituation och kunna vara delaktig i samhällsutvecklingen. Inte minst märks detta genom att majoriteten av länens verksamheter för personligt ombud har långa väntetider för personer som vill få ta del av verksamheten.

Socialstyrelsen har uppmärksammat på att de särskilda kraven i förordningen på ledningsgruppernas sammansättning kan leda till att vissa kommuner inte uppfyller kraven att få bidrag. Socialstyrelsen avser att analysera vilka konsekvenser skulle bli om den bestämmelsen togs bort ur förordningen och utifrån analysen visar eventuellt inkomma med en hemställan om en förordningsändring.

Verksamheten med PO har koppling till mål 10.2 i Agenda 2030, Möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet.

Bilaga 1: Rapporterade brister från verksamheterna

Tabell 1. Brister i kontakten med hälso- och sjukvården

	Konsekvens för den enskilde
Brist på läkare och läkartider inom psykiatri	Långa väntetider för utredning och behandling. Glapp i sjukskrivningar som drabbar klientens ekonomi vilket leder till fler besök hos IFO. Klienter hänvisas till PO av psykiatri pga. att de inte kan erbjuda läkartid. Många klienter har en ständig oro för att inte hinna få en läkartid i tid för att kunna förlänga sin sjukskrivning.
Öppenvårdspsykiatri, långa väntetider för att få kontakt med en sjuksköterska eller få en fast vårdkontakt	Klienter möter nya läkare som inte känner till personens historik. Många klienter står utan en fast namngiven vårdkontakt (sjuksköterska eller läkare). Det försvårar för klienten att upprätthålla en regelbunden kontakt med öppenvårdspsykiatri vad gäller samtal, sjukskrivningar, medicinsk och psykosocial behandling.
Personalbrist inom öppenvårdspsykiatri, brist på kuratorer på vårdcentraler	Långa väntetider, bristfälliga uppföljningar av medicinering, klienter blir utan stöd långa tider. I vissa fall saknas öppenvårdspsykiatri i kommuner vilket leder till att klienter saknar stöd efter slutenvård.
Höga kostnader i samband med psykiatrisk slutenvård	Personer med diagnoser som kräver långa tider inom psykiatrisk slutenvård ska betala en patientavgift per dygn som inte omfattas av högkostnadsskydd vilket leder till att klienter blir skuldsatta och i värsta fall får skulder hos Kronofogden. Kommunernas försörjningsstöd ersätter endast kostnader som omfattas av högkostnadsskyddet.
Långa väntetider på neuropsykiatriska utredningar	Leder till att klienter inte får stöd och behandling vilket riskerar förvärra den psykiska ohälsan hos klienten.
Bristande tillgänglighet till Primärvården	Flera klienter upplever att det är svårt att boka en läkartid till primärvården utan att logga in på 1177 och då behövs bank-id vilket många klienter saknar.
Regionen – tillgänglighet	Egenvårdsbegäran 177.se går inte att skriva ut från regionens hemsidor om en klient saknar bank-id. Om klienten har behov och inte får kontakt med primärvården finns det inte heller möjlighet för dem som saknar bank-id att göra en egenvårdsbegäran.
Bristande kunskap hos vårdcentralerna om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar	Klienter upplever att de inte tas på allvar inom den somatiska vården om de har en psykiatrisk diagnos.

Källa: Länsstyrelserna 2021

Tabell 2. Brister i kontakten med socialtjänsten

	Konsekvens för den enskilde
Bristande tillgänglighet	Frekventa byten av socialsekreterare och myndighetshandläggare är problematiskt då det riskerar att leda till ökad otrygghet för den enskilde. Minskad tillit när klienter tvingas upprepa sin historia till nya personer inom vården.
Bristande tillgänglighet till budgetrådgivning	Flera verksamheter redovisar att det saknas budgetrådgivning i kommunen. Klienten ska resa lång för att få detta stöd som ibland kan vara avgörande för att få ordning på ekonomin.
Svårt att få en god man pga. brist på gode män	Klienter som har behov av stöd att få ordning på sin ekonomi blir lidande och hamnar i skulder och ekonomiska problem. Även om ansökan är godkänd finns ibland ingen god man att tillgå på grund av brist på gode män. Flera verksamheter rapporterar att klienter nekas god man med motiveringen att klienten har stöd av PO. Överförmyndarnämnden begär att klienterna, efter beviljad insats – utan att få en god man, ska ansöka på nytt till Tingsrätten och skicka in alla intyg på nytt. Mycket tid går åt för ombuden att ordna med detta utan att en god man tillsätts.
Brister i boendestödet	Boendestödet är inte anpassat efter den enskildes behov. Vid behov av boendestöd glöms det bort att uppmärksamma behovet av hjälp med post och bankärenden vilket leder till att räkningar inte blir betalda. Skillnader mellan kommunerna vad gäller beviljande av boendestöd. Insatsen bedöms utifrån diagnos och inte behov. <ul style="list-style-type: none"> - Långa handläggningstider i vissa kommuner för boendestöd (minst 6 månader)
Bostadsbrist	Flera kommuner tar upp att det råder bostadsbrist i kommunen. Klienter med låga inkomster (sjukersättning eller ekonomiskt bistånd) kan inte erbjudas ett stadigvarande boende på grund av höga boendekostnader.

Källa: Länsstyrelserna 2021

Tabell 3. Övriga inrapporterade brister (Arbetsförmedling, Försäkringskassa, samordnade insatser)

	Konsekvens för den enskilde
Höga krav på läkarintyg från FK, lång handläggningstid	Det ställs höga krav på läkarintyg och läkarutlåtanden där läkaren ska motivera nedsatt arbetsförmåga. Klienter får avslag på ansökningar gällande aktivitets- och sjukersättning på grund av ofullständiga läkarutlåtanden där FK underkänner skäl till nedsatt arbetsförmåga. Hårdare bedömningar hos FK ger fler avslag och klienter hänvisas oftast till ekonomiskt bistånd.
Bristande samverkan och samordning mellan myndigheter	Klienter måste ha kontakt med en mängd handläggare och regelverken är olika mellan myndigheterna. Saknas samordnad planering mellan läkare inom den psykiatriska öppenvården och läkare inom den psykiatriska slutenvården. Finns risk att klienter hamnar i kläm mellan regelverken i Arbetsförmedlingen (AF) och Försäkringskassan (FK).
Digitaliseringen inom myndigheterna	Många klienter saknar tillgång till dator, smartphone eller mobilt bank-id och klarar därför inte av myndigheternas krav på att bevaka sina intressen såsom sjukamölan, fylla i kassakort till A-kassan, egenremiss till sjukvård, tider till vården. Konsekvenserna blir att personerna hamnar i ekonomiska svårigheter, ökad upplevelse av utanförskap, marginalisering och otrygghet. Många klienter har svårt att använda allmänna datorer pga. social fobi, panikångest och tvång. Under året har pandemin också gjort det omöjligt att använda datorer på Bibliotek eller på andra platser där det finns möjlighet att låna en offentlig dator.
Brister på tillgänglighet hos Arbetsförmedlingen	Klienterna får ringa till Arbetsförmedlingens kundtjänst och får sällan hjälp eller stöd. De brister som rapporteras är otydlig information, svårbegriplig information, avsaknaden av information om när och hur klienterna ska aktivitetsrapportera eller hur många arbeten de måste söka. Detta har bidragit till att fler klienter har fått en varning och kommer att bli avskrivna från Arbetsförmedlingen. Det i sin tur leder till att de går miste om sin ekonomiska ersättning.
Olika bedömning av arbetsförmågan görs av FK och AF	Klienter får avslag på sina ansökningar om aktivitetsersättning då Försäkringskassan bedömer att klient har viss arbetsförmåga medan Arbetsförmedling, patientansvarig läkare och andra vård- och stödkontakter menar att arbetsförmågan saknas. Saknas samsyn mellan myndigheterna kring arbetsförmåga. Antalet personer som förlorar sin sjukpenninggrundande inkomst (SGI) ökar. Klienter hänvisas till kommunens försörjningsstöd när de förlorar sin sjukpenning.
Försäkringskassans tillämpning av lagstiftningen	Försäkringskassan ställer orimliga krav på hur medicinska utlåtanden och intyg från läkare. Vilket medför att klienter blir utan sjukersättning och måste ansöka om ekonomiskt bistånd från kommunen.
Låg förståelse för personer med psykisk funktionsnedsättning hos vårdpersonal, tjänstemän och myndighetspersoner	Försvarar meningsfull dialog mellan klienter och myndigheter. Leder till ökad psykisk ohälsa och större behov av vård- och stödinsatser.
Bristande tillgänglighet hos Arbetsförmedlingen	Svårt att få kontakt genom telefon, korta telefontider. AF:s organisation har lett till att många kontor lagts ner vilket försvårar kontakten för målgruppen. AF hänvisar alla kontakter till digitala plattformar där mobilt bank-id är ett krav. Flera klienter har inte mobila bank-id eller förmågan att hantera sina ärenden digitalt vilket leder till att fler klienter blir utan ersättning. Information förmedlas via brev som ofta är svåra att tyda då de

	Konsekvens för den enskilde
	är skrivna på ett sätt som är svårt för brukaren att tolka och förstå.
Otydligt regelverk	Problem med att förstå de olika myndigheternas regelverk, främst mellan Försäkringskassan och försörjningsstöd.
Brister gällande samordnad individuell plan (SIP)	Brister i samordningen och planeringen av SIP. Klienter får bristfällig information om vad mötena ska handla om och det förekommer att mötena förläggs till platser som klienten inte kan ta sig till. Handläggare på Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan tackar oftast nej till att delta i SIP-möten. Svårt att få med dessa myndigheter när samverkan krävs.
Arbetsmarknadspolitiska program – krav på tekniska utrustning	Flera klienter kan inte delta i arbetsmarknadspolitiska program för att de inte har tillgång till teknisk utrustning (datorer). Klienter som inte kan delta i programmen blir ännu mer utanför samhället.
Brister i att få arbetsträning eller praktikplatser	Svårigheter för AF att hitta arbetstränings- och praktikplatser. Arbetsmarknaden inte anpassad för personer med psykisk funktionsnedsättning. Bristande sysselsättning för målgruppen. Under pandemin har flera av klienterna blivit av med sina praktikplatser eller lönebidragsanställningar.
Ekonomiska svårigheter i samband med övergång från aktivitetserättning till sjukersättning	När klienten fyller 30 år uppstår ofta ett glapp i ekonomin och personen står helt utan ersättning under en period. När klienten uppnår 30 år hänvisas hen till AF som i sin tur bedömer att personen saknar arbetsförmåga vilket leder klienten tillbaka till socialförsäkringssystemet.

Källa: Länsstyrelserna 2021